
**INTEGRATIVE RELATIONS WITH THE COURSES FOR THE 6TH GRADE OF THE
SECONDARY SCHOOL IN BULGARIA, ACCOMPLISHED VIA AN ELECTRONIC
TEXTBOOK**

Krasimira Georgieva Fileva – Ruseva

Academy of Music, Dance and Fine Arts - Plovdiv, Bulgaria krassyfilleva@abv.bg

Abstract: Undoubtedly, information is learned much more easily and reliably if it is presented in several different ways, linked to similar information, relying on previously acquired knowledge, viewed at different levels, used in different conditions. When it comes to information taken at school, that is, Important and necessary for young people, in the name of the success of learning activities these conditions must be ensured. Such opportunities provide the integrative links between the subjects. On the other hand, the new educational tool electronic textbook, along with its great capability to adapt to different teaching subjects and the variety of techniques for displaying, consolidating and verifying the learning, also offers an appropriate environment for building interdisciplinary links. In this article I analyze approaches to realizing these interdisciplinary links through an electronic music textbook for the 6th grade of the general school in Bulgaria.

Naturally, the links with the subject matter Bulgarian language and literature are varied and widely used in the electronic textbook. As the 6th grade music curriculum explicitly states the requirement for students to understand the content of verbal text, the electronic textbook is composed of tasks for elementary analysis and elucidation of the basic information that contains texts of studied folk songs. A successful relationship with the literature was also made in the comparison of the two notably colorful types of regional humor - the Shoppa - characteristic of the Shoppa Musical-Folklore Region (generally the area around the Sofia capital) and Gabrovo - from the town of Gabrovo in northern Bulgaria.

As far as the subject of the comparison are the verbal texts of songs, anecdotes, aphorisms created by the anonymous folk humorist, and the methods are the extraction of the basic, comparative and, on that basis, conclusions, i.e. methods and subject matter, which also work on literature, narrow interdisciplinary links with the subject matter literature are built through this task. Links to the art fine arts are realized through image-stacking tasks. This is, for example, the task of composing a "musical" form theme with variations of images from which to choose the simplest, the most "schematic" to represent the theme, and the others to be arranged so that the details are added gradually, as in musical works with such a structure. By manipulating images created as three-dimensional computer graphics, learners succeed in separating the underlying from the lesser and aligning in a logical sequence the added details enriching and enhancing the impact of the basic image.

Integrative links are also created with the subject mathematics. This happens when studying the musical structure complex ternary form. The following task is essentially logical - "If in a complex ternary form the third large partition repeat the first one, and each small partition has a duple structure, how many times will the small partition "a" of the first large partition sound? The correct answer - twice - is achieved after consideration and calculation.

Through the photo-galleries provided in the electronic textbook, cross-disciplinary links are made with the geography, history, labor and technique disciplines.

Keywords: interdisciplinary links, secondary school, electronic textbook.

**ИНТЕГРАТИВНИ ВРЪЗКИ С УЧЕБНИТЕ ДИСЦИПЛИНИ ЗА 6. КЛАС НА
ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНОТО УЧИЛИЩЕ В БЪЛГАРИЯ, ОСЪЩЕСТВЕНИ ЧРЕЗ
ЕЛЕКТРОНЕН УЧЕБНИК**

Красимира Георгиева Филева-Русева

Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство – Пловдив, България
krassyfilleva@abv.bg

Резюме: Безспорен факт е, че една информация се усвоява много по-лесно и надеждно, ако се представи по няколко различни начина, свърже се със сходни сведения, опира се на предварително придобити знания, разглежда се на различни нива, използва се при различни условия. Когато става въпрос за информация,

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

усвоявана в училище, т.е. важна и необходима на младите хора, в името на успеха на учебната дейност тези условия трябва да бъдат осигурени. Такива възможности предоставят интегративните връзки между учебните дисциплини. От друга страна, новото учебно средство електронен учебник, наред с големите си възможности за адаптиране към различна преподавана материя и многообразието от техники за показ, затвърдяване и проверка на усвоеното, предлага и подходяща среда за изграждане на междупредметни връзки. В настоящата статия разглеждам подходи за реализиране на тези междудисциплинарни връзки чрез електронен учебник по музика за 6. клас на общообразователното училище в България [4].

Естествено, разнообразни и широко застъпени в електронния учебник са връзките с учебния предмет български език и литература. Тъй като в учебната програма по музика за 6. клас изрично е заявено изискването учениците да се упражняват в разбиране съдържанието на словесен текст, в електронния учебник са съставени задачи за елементарен анализ и изясняване на основната информация, която носят текстовете на изучавани народни песни. Сполучлива връзка с литературата е направена също и при съпоставката на двата особено колоритни типа регионален хумор - шопския – характерен за Шопската музикално-фолклорна област (най-общо това е областта около столицата София) и габровския – от град Габрово в Северна България. Доколкото предмет на сравнението са словесните текстове на песни, анекдоти, афоризми, създадени от анонимния народен шегобиец, а методите са извличане на основното, съпоставка и, на тази основа – изводи, т.е. методи и материя, с които се работи и по литература, то чрез тази задача са изградени тесни междудисциплинарни връзки с учебния предмет литература. Връзки с учебната дисциплина изобразително изкуство са реализирани чрез задачите за подреждане на изображения. Такава е например задачата да се състави „музикална“ форма тема с вариации от изображения, от които да се избере най-опростеното, „схематичното“ за тема, а останалите да се подредят така, че детайлите да са добавени постепенно, както в става в музикалните творби с такава структура. Боравейки с изображенията, създадени като триизмерни компютърни графики, учащите успяват да отделят основното от по-маловажното и да подредят в логична последователност прибавените детайли, обогатяващи и усилващи въздействието на основния образ.

Интегративни връзки са създадени и с учебния предмет математика. Това става при изучаване на музикалната структура сложна триделна форма. Поставена е следната задача, която по същество е логическа – „Ако при сложна триделна форма третите големи дялове повтарят първите, а всеки малък дял има двуделна структура, колко пъти ще прозвучи малкият дял "а" от първия голям дял?“. Верният отговор – два пъти – се постига след съобразяване и пресмятане.

Чрез предоставените за разглеждане фотогалерии в електронния учебник се реализират междупредметни връзки с учебните дисциплини география, история, труд и техника.

Ключови думи: Интегративни връзки, общообразователно училище, електронен учебник.

1. УВОД

Безспорен факт е, че една информация се усвоява много по-лесно и надеждно, ако се представи по няколко различни начина, свърже се със сходни сведения, опира се на предварително придобити знания, разглежда се на различни нива, използва се при различни условия. Това прави усвояването ѝ по-трайно, а възпризвеждането и прилагането ѝ в практиката – по-своевременно и гъвкаво. Когато става въпрос за информация, усвоявана в училище, т.е. важна и необходима на младите хора, в името на успеха на учебната дейност тези условия трябва да бъдат осигурени. Такива възможности предоставят интегративните връзки между учебните дисциплини. От друга страна, новото учебно средство електронен учебник, наред с големите си възможности за адаптиране към различна преподавана материя и многообразието от техники за показ, затвърдяване и проверка на усвоеното, предлага и подходяща среда за изграждане на междупредметни връзки. В настоящата статия разглеждам подходи за реализиране на тези междудисциплинарни връзки чрез електронен учебник по музика за 6. клас на общообразователното училище в България.

2. ИНТЕГРАТИВНИ ВРЪЗКИ С УЧЕБНАТА ДИСЦИПЛИНА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Естествено, разнообразни и широко застъпени в електронния учебник са връзките с учебния предмет български език и литература.

Сполучлива връзка с литературата е направена в ресурсите за преговор и обобщение на усвоената информация за музикално-фолклорните области в България. Тази връзка е осъществена при съпоставката на двата особено колоритни типа регионален хумор - шопския – характерен за Шопската музикално-фолклорна

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

област (най-общо това е областта около столицата София) и габровския – от град Габрово в Северна България. Различните условия на живот в отделните региони оказват съществено влияние върху бита, ежедневието, а оттам – и върху светоусещането, ценностите, нагласите, взаимоотношенията, усета за красота, дори върху хумора на жителите. В електронния учебник е предложено сравнението да се направи в устно изказване. Критериите, по които се предлага да се направи съпоставката, са:

- Кои недостатъци на характера на шопата и на габровеца осмиват двата типа хумор?

- Шопският или габровският хумор е по-разнообразен, т.е. е критичен към по-голямо количество негативни особености?

- За кой тип хумор е по-характерна формата на анекдот и кой се изразява повече чрез афоризми?

- Кой от двата типа хумор е по-въздействащ и запомнящ се, размива ви повече?

В края на изказването на учениците се предлага да помислят и да изразят мнението си относно твърдението, че този, който е способен да се самоиронизира (в състояние е да види негативните си страни), и има куража да ги признае, може да се справи с недостатъците си.

По първия критерий се очаква ученическият отговор да съдържа обобщения като тези, че чрез своите шеги шопът се представя като груб, невъзпитан, необразован и неподатлив на обучение, глупав, инатлив, мързелив, злобен, завистлив; а габровецът – само като скъперник, но в уопомрачителния си стремеж да спести възможно най-много, той разгръща небивала изобретателност, която прави габровския хумор особено цветен.

Обстойният отговор предполага припомняне на значителен брой шеги, от които да бъдат извлечени и обобщени характеристиките на „героите“. Ако отговорът е достатъчно изчерпателен, той съдържа необходимата информация и по втория критерий – за по-разнолик хумор. Естествено, повече свои недостатъци иронизира шопът.

По отношение на третия критерий, въпреки че и двете форми на изказ – и анекдотът, и афоризмът се срещат и при двата типа хумор, афоризмът все пак е по-често представен в шопския хумор – например „Га ми се доработи, легам си – оно че ми мине“ и „Я не сакам на мен да ми е добре, я сакам на Вуте да му е зле“ (тази негативна черта е присъща далеч не само на шопския характер, но не знам някой друг да я подлага на толкова унищожителен сарказъм). Обратно, габровските шеги по-често са изказани в „по-пространната“ форма на анекдот. Така се оказва, че скъперникът на пари не е дотам пестелив на думи.

На въпроса за това, кой хумор е по-въздействащ, всеки отговаря сам – това е индивидуален избор. Аз лично предпочитам находчивостта на габровците.

Доколкото предмет на сравнението са словесните текстове на песни, анекдоти, афоризми, създадени от анонимния народен шегобиец, а използваните методи са извличане на основното, съпоставка на съществените характеристики и на тази база – градене на изводи, т.е. методи и материя, с които се работи и по литература, то чрез тази приятна задача са създадени тесни междудисциплинарни връзки с учебния предмет литература.

Тъй като в утвърдената от Министерството на образованието и науката учебна програма по музика за 6. клас изрично е заявено изискването учениците да се упражняват в разбиране съдържанието на словесен текст, в електронния учебник са съставени задачи за елементарен анализ и изясняване на основната информация, която носят текстове на изучавани народни песни. Към две от хумористичните народни песни – шопската „Сакам да се женя“ и добруджанската „Хвалено то булченце“ в електронния учебник се предлага на учащите да посочат, какви недостатъци се осмиват чрез текстовете на песните. Към шопската песен, където под формата на диалог между майка и син за това, каква мома да си потърси синът за жена се осмиват недостатъци на моми от по-далечни краища, са предложени за избор отговорите: „Разсеяност“, „Непохватност и мързел“, „Суетност и лакомия“, „Тромавост и грубост“. Българинът често създава анекдоти за разсеяни хора, но в случая разсеяността може да характеризира повече избралия този отговор, отколкото някоя от момите, критикувани от майката в песента. Мързелът и грубостта са редовно осмивани в шопския хумор, затова тези отговори лесно могат да подведат учениците да ги определят като правилни. При вглеждането в текста обаче се открива, че обект на присмех са момите от Тракия и Северна България, а не шопкините. Верният отговор е „Суетност (тракийката е гиздава, но за киприте ѝ премени женихът ще трябва да харчи много) и лакомия (северняката е пъргава и работна, но яде прекалено много)“. Към добруджанската песен учениците трябва да избират между отговорите: „Прахосница“, „Мързелива“, „Лоша домакиня“, „Непохватна“, „Скъперница“. Тук шестокласниците могат да посочат повече от един правилен отговор. Фолклорна област, чийто герои се самоиронизират като „скъперници“ вече е била изучавана, което

може да заблуди някого да посочи този отговор, а мързелът в българския музикален и словесен фолклор се осмива при всеки, у когото се открие, но не е „обект на внимание“ в тази песен. Така правилните отговори са три – „Прахосница“, „Лоша домакиня“ и „Непохватна“.

В дългосрочен план навикът за внимателно прочитане и разбиране на словесен текст, дори и това да бъде текстът на анекдоти и песни, за щателното анализиране на получена информация, който се гради чрез двете разгледани задачи, не само е ценен в практическата дейност на младите хора, но и допринася за развиване на техния интелект.

3. ИНТЕГРАТИВНИ ВРЪЗКИ С УЧЕБНАТА ДИСЦИПЛИНА ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО

Връзките с учебната дисциплина изобразително изкуство се базират на вникване в характера, основните елементи и изразни средства на изображението, за да се представи чрез него определен музикален елемент. Тези връзки са реализирани чрез задачите за подреждане на изображения. Такава е например задачата да се състави сложна триделна „музикална“ форма чрез подреждане в подходящ ред на фотографии. Сложната триделна музикална форма се възприема и осмисля трудно. Причини за това са:

- Големият брой съставляващи елементи;
- Йерархичната структура – наличието на големи дялове, всеки от които се състои от малки дялове;
- Различните взаимоотношения между елементите;
- Това, че музикалните конструкции – произведенията, протичат във времето, т.е. не могат да се обхванат, наблюдават и съпоставят едновременно.

Затова в електронния учебник са създадени голямо количество ресурси, подпомагащи усвояването на преподаваната материя. Условието на задачата за подреждане на сложна триделна музикална форма, е формулирано кратко и точно – изисква се от предложения комплект от снимки да се изберат тези, които да представят дял „А₁“ като подобен, но не и еднакъв с дял „А“, като при това дял „А₁“ прозвучава „по-топло“ от първия голям дял, всеки дял „а₁“ да бъде сходен с дял „а“ от състава на същия голям дял, да се отчете, че всички големи и малки дялове „преливат“ в следващия дял, а за последния малък дял – „а₁“ от „А₁“ да бъде избрано такова изображение, че да се създаде представа за завършек на цялата конструкция. Работи се със „структура“ от три вериги (представящи трите големи дяла на „музикалната“ форма), всяка от които трябва да е съставена от три звена. Всички снимки, с изключение на една, са обработени така, че в десния край преливат в друго изображение, което да представи следващия елемент – дял. Изключение прави само една снимка, която прелива към черен цвят. По този начин е създадена асоциация с края на филм или видеоклип, на който последните кадри са черни. По този начин учащите се ориентират за това, кое е изображението, което трябва да завърши структурата. То ще представи дял „а₁“ от големия „А₁“. Откривайки него, става ясно, че за малкия дял „а“ от третия голям дял е необходимо да се избере тази снимка, която е най-сходна с вече избраната. След като съответната фотография е намерена, елементът „b“ от големия дял „А₁“ е подсказан чрез преливането в дясната страна на посоченото за дял „а“ от дял „А₁“ изображение. Другата подсказка е, че дял „b“ от дял „А₁“ трябва да „прелива“ в дял „а₁“ от големия „А₁“, т.е. в снимката, представяща края на структурата и ползвайки тази подсказка, можем да проверим правилността на решението си. Тъй като според условието големият дял „А“ е сходен с вече съставения, за първия голям дял, който предстои да бъде подреден, трябва да се подберат и по-близките фотографии с вече избраните. Затова оставащите изображения се преценяват според:

- Подобен или различен колорит (за двата сходни „дяла“ авторите са избрали фотографии в нежни, пастелни тонове – тъй като е зададено дял „А₁“ да прозвучи „по-топло“ той е „съставен“ от снимки на розови теменужки и клонки на цъфтящ див рожков, съответно за дял А удачният подбор са изображенията на сини теменужки и цвят на пауловния; три от снимките представят пролетни цветя, както при вече подредените три снимки, а на другите три са показани обагрени в по-ярки, „есенни“ тонове листа и клони);

- Съответствие или отлики в типа обекти – цветя или листа;
- Сходство или контраст в характера – пролетна нежност, младост и свежест, или есенна зрялост, но и намек за униние. За определянето на малките дялове в състава на дял на „В“ учениците могат да се досетят, че двете сходни снимки от трите, които все още не са разпределени, са предназначени за дяловете „а“ и „а₁“, а тази, която има по-изявени различия с тях, ще представя дял „b“ от втория голям дял. В условието е подсказано, че както големите, така и малките дялове преливат един в друг, т.е. новият дял се появява след преход. В такъв случай решението за това, кое от подобните едно на друго изображения ще се използва за първия и кое – за третия малък дял в пределите на дял „В“, зависи от това, какво е изобразено в

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

десния край на снимките, т.е. дали преходът съдържа елемент от снимката, избрана за дял „b” на дял „B”, или от изображението, което е избрано а дял „a” от третия голям дял. Така, вниквайки в характера и смисъла на зримите образи, съобразявайки нивото на различия между тях и последователността на преходите, шестокласниците подреждат в съзнанието си и пзела „сложна триделна музикална форма”.

Друга подобна задача е съставянето на „музикална” форма тема с вариации от изображения, от които да се избере най-опростеното, „схематичното” за тема, а останалите да се подредят така, че детайлите да са добавени постепенно, както в става в музикалните творби с такава структура. Боравейки с изображенията, създадени като триизмерни компютърни графики, учащите успяват да отделят основното от по-маловажното и да подредят в логична последователност прибавените детайли, обогатяващи и усилващи въздействието на основния образ.

Връзка с изобразителните изкуства е създадена също и чрез предложения за възприемане видеоклип по музика от Трета част – „Скерцо” от Соната за пиано № 2 на Л. ван Бетовен. Същата творба в печатното издание на учебника по музика е избрана като музикален пример при изучаване на сложна триделна музикална форма. Видеоклипът е изготвен специално за нуждите на учебното занятие. Възприемането на триизмерната компютърна анимация, синхронна на музиката, отразяваща всички, дори най-деликатните отлики в характера на отделните музикални построения, ладовите, регистрови и шрихови контрасти, изработена така, че дори облеклото на героите е актуалното за годината, в която е написана сонатата; подпомага лекотата на ориентиране в иначе трудната за възприемане музикална структура. Промените, чрез които са изобразени по-незначителните нива на контраст, засягат характер, колорит, мащабност, осветление, разположение на камери, гледни точки, като само между големите дялове са създадени най-съществените отлики – такива в персонажите и декора. Всичко това прави откриването на музикално-структурните елементи, определянето на характера и контурите на отделните дялове и осъзнаването на цялостната конструкция много по-леко и надеждно.

Вникването в детайлите на зримия образ, оценявайки ги не само по изобразените обекти, но и по „топлота” и „хладност”, т.е. по тяхното въздействие върху възприемащия, е отправено също и към развитието на емоционалността на учащите, на чувствителността им към емоционалния свят на произведенията на изкуството, но и изобщо към по-фина усетливост към чувствата на друг субект, на емпатийните им умения.

4. ИНТЕГРАТИВНИ ВРЪЗКИ С УЧЕБНАТА ДИСЦИПЛИНА МАТЕМАТИКА

Интегративни връзки са създадени и с учебния предмет математика. Това отново се осъществява при изучаване на музикалната структура сложна триделна форма. Поставена е следната задача, която по същество е логическа – „Ако при сложна триделна форма третите големи дялове повтарят първите, а всеки малък дял има двуделна структура, колко пъти ще прозвучи малкият дял "a" от първия голям дял?”. Верният отговор – два пъти – се постига след съобразяване и пресмятане. Към темата за сложна триделна музикална форма са предложени още три логически задачи, сходни с току-що разгледаната. Те също имат своя принос за осъзнаване на различните разновидности на музикалната конструкция сложна триделна форма.

Решаването на логически задачи подпомага не само развитието на логическото мислене, но, тъй като в този тип задачи до верния отговор се достига след съсредоточено прочитане на условието и съотнасяне на всичките му детайли, то упражняването с такива задачи има отношение и към подобряване на концентрацията и устойчивостта на вниманието.

5. ИНТЕГРАТИВНИ ВРЪЗКИ С ДРУГИ УЧЕБНИ ДИСЦИПЛИНИ, ИЗУЧАВАНИ В 6. КЛАС

Чрез предоставените за разглеждане фотогалерии в електронния учебник се реализират междупредметни връзки и с учебните дисциплини география, история. Фотоколекциите, подготвени към темите за музикално-фолклорните области на България, включват снимков материал, в който са представени изгледи, типични за областта, както и природни забележителности от региона. Така всеки ученик може да види как изглежда конкретният край, да се запознае с негови природни феномени, с което знанията за изучаваната фолклорна област да се свържат и с визуални впечатления от нея. На тази основа са създадени интегративните връзки с дисциплината география. Същите фотогалерии съдържат и снимки на древни и по-нови паметници на културата, което обогатява и онагледява някои знания, получавани по история. Информацията, придобивана от преподаването по история се допълва също и от снимковия материал от други фотогалерии на електронния учебник – тази за Съединението и Независимостта на България, от

Thirteenth International Scientific Conference
THE TEACHER OF THE FUTURE
25-28.5.2017, Budva, Montenegro

фотогалерията към темата за Националния празник на България, посветена на живота на двамата колоси на българското националноосвободително движение – Христо Ботев и Васил Левски. Отделни, свързани с конкретното занятие исторически сведения се отнасят до поместените в електронния учебник допълнителни биографични данни за българските композитори-класици, каквато тема е предвидена за изучаване в 6. клас на общообразователното училище. Когато тези факти се съпоставят с общоисторическите сведения за времето, в което тези композитори са творили, спецификата на целите им, както и някои особености на творчеството им ще бъдат по-пълноценно осмислени в часовете по музика. От друга страна, знанията за музиката, създавана в конкретния период от историята на България добавят нови детайли към представата за това време, т.е. обогатяват информацията, получавана в занятията по история.

Развиващ ефект на този тип междудисциплинарни връзки е трениране на способността за реструктуриране на информация.

6. ИЗВОДИ

1. Междудисциплинарните връзки в електронния учебник са осъществени така, че да правят преподаваната учебна информация по-достъпна за учащите.
2. Създадените многобройни ресурси за преговор и проверка, както и препотвърждаване на наученото чрез интегративните връзки подпомагат трайното усвояване на предвидените в учебната програма по музика за 6. клас знания.
3. Разнообразните интегративни връзки, осъществени в електронния учебник, са създадени така, че да осигуряват развиващ ефект върху интелектуалните и емоционални качества у шестокласниците.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Бижков, Г., Методология и методи на педагогическите изследвания. София, 1995
- [2] Димитрова, С., Образованието в света и електронните учебници (1. 4. клас). Варна, 2016
- [3] Иванов, И., Теории за образованието. Шумен, 2000
- [4] Маринчевска, Надежда. Квадрати на въображението. С. 2005.
- [5] Минчева, П. П. Пехливанова, С. Христова, К. Филева. Учебник по музика за 6. клас на СОУ. С. 2007
- [6] Минчева, П. П. Пехливанова, К. Филева, С. Христова. Учебник по музика за 5. клас на СОУ. С. 2017
- [7] Петровский, Е. И., Методическое построение и язык учебника для средней школы. Москва, 1995
- [8] Подуровский, В. М. и Н. В. Сулова. Психологическая коррекция музыкально-педагогической деятельности. Москва, 2001.
- [9] Филева, К. Възпитанието чрез електронен учебник по музика за 5. клас на СОУ. В: International Journal Knowledge, vol. 13. 2. Skopje, 2016
- [10] Форсайт, Р. П., Електронното обучение – теория и практика. Аспекти на педагогическия дизайн. София, 2011